

Бойко Олександр Васильович,
суддя Голосіївського районного суду
міста Києва

**РОЗГЛЯД СПРАВИ НЕЗАЛЕЖНИМ ТА НЕУПЕРЕДЖЕНИМ
СУДОМ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПРИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД**

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Тобто, відповідно до конвенційних правил право на справедливий суд можливо реалізувати за умови, що кримінальне провадження буде розглядатися незалежним і безстороннім судом.

У зв'язку з цим, як вітчизняне законодавство, так і міжнародні стандарти приділяють належну увагу регулюванню питання незалежності суду. Зокрема, Основні принципи незалежності судових органів (схвалені Генеральною Асамблеєю ООН 1985 року) визначають, що судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску, погроз або втручання, прямого чи непрямого, з будь-якого боку і з будь-яких би то не було причин. Незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах країни. Усі державні та інші установи зобов'язані поважати незалежність судових органів і дотримуватися її. При цьому, принцип незалежності судових органів дає судовим органам право і вимагає від них забезпечення справедливого ведення судового розгляду і дотримання прав сторін [1].

У вітчизняному законодавстві незалежність суду гарантована в ст. 126 Конституції України, де визначено, що вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється.

Незалежність суду, як передумова реалізації права на справедливий суд, визначається і в Законі України «Про

судоустрій і статус суддів», де в ст. 6 закріплено, що здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади.

При цьому, незалежність судді забезпечується: 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді; 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборобою втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді; 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) правом судді на відставку (ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [2].

В процесуальних кодексах вимога незалежності та безсторонності суду також знайшла своє закріплення. Так, в ч. 1 ст. 21 КПК України визначено, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону. Втім КПК України не зазначає, що слід розуміти під поняттями «незалежний» і «неупереджений» суд.

Враховуючи, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики

Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9 КПК України), слід звернути увагу на те, що для визначення того, чи може суд вважатися незалежним до уваги, окрім іншого, беруться такі критерії: спосіб, у який судді призначаються на посаду, та на який строк; існування захисних механізмів протидії зовнішньому впливу; і те, чи суд складає враження незалежного (Файндлей проти Великої Британії § 73). Окрім цього, практикою Європейського суду з прав людини встановлено, що у «незалежності суду» є два аспекти, суб'єктивний та об'єктивний. По-перше, суд має бути суб'єктивно незалежним, тобто у жодного із членів суду не має бути персональних упереджень або необ'єктивності. Персональна неупередженість презюмується, якщо немає доказів про протилежне. По-друге, суд має також бути неупередженим із об'єктивної точки зору, тобто ним мають надаватися достатні гарантії відсутності будь-яких обґрунтованих сумнівів у цьому відношенні (рішення у справі Кііскінен проти Фінляндії). Згідно із об'єктивним критерієм, особливо необхідно визначити, поза межами особистої поведінки суддів, чи немає підтверджених фактів, які могли б спричинити сумніви у неупередженості суддів (рішення у справі Клейн та інші проти Нідерландів § 191) [3].

Слід звернути увагу і на те, що КПК України оперує термінами незалежність та неупередженість суду, на відміну від положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та конвенційних стандартів, де йдеться про незалежність та безсторонність суду. Аналіз тлумачення понять «безсторонній» та «неупереджений» в словниках української мови дозволяє стверджувати, що ці слова є синонімами. Втім, використання різних термінів у законодавстві для позначення однієї і тієї ж юридичної характеристики не сприяє однозначності правозастосування. А тому вважаємо, що в ч. 1 ст. 21 КПК України слід використовувати термін «безсторонній».

Таким чином, незалежність і неупередженість суду є важливою передумовою запобігання корупції при реалізації права на справедливий судовий розгляд. Незалежність суду характеризується двома аспектами: суб'єктивний (у жодного із членів суду не має бути персональних упереджень; персональна неупередженість презюмується) та об'єктивний (наявні

достатні гарантії відсутності будь-яких обґрунтованих сумнівів).

Список використаних джерел

1. Основні принципи незалежності судових органів. Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print>.

3. Незалежність та безсторонність суду в аспекті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: практика ЄСПЛ щодо України. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/152940499217.06.pdf>.

Галаган Олександр Іванович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Письменний Дмитро Петрович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор
заслужений юрист України

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Рівень корупції у суспільстві визначає ступінь цивілізованості держави. На жаль, в останні десятиліття в Україні так і не подолано таке ганебне явище як корупція. За даними глобальної антикорупційної неурядової організації Transparency International в індексі сприйняття корупції Україна у 2017 році зайняла 130 місце серед 180 держав світу.

Корупція в сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу України. Надзвичайно високий рівень корупції в Україні визнано не тільки вітчизняними та зарубіжними аналітиками,